

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

БЕРЕЗА ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.98 : 343.131

**РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ
ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Чаплинський Костянтин Олександрович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лук'янчиков Євген Дмитрович,

Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського»,
професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності;

кандидат юридичних наук

Єфімов Микола Миколайович,

Самарське відділення поліції ДВП ГУНП в Дніпропетровській області,
інспектор слідчого відділення.

Захист відбудеться 3 липня 2018 року об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

Автореферат розіслано 1 червня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування системи правоохоронних органів України потребує створення ефективно діючих підрозділів як в уже існуючих, так й у новостворюваних державних інституціях, що покликані максимально забезпечити процес нормального функціонування суспільства. У той же час не можна забувати про складне економічне становище країни, нестабільну ситуацію на Сході держави, зміну криміногенної обстановки у бік збільшення кількості окремих суспільно небезпечних діянь, зокрема військових злочинів. Серед них вагомим місцем посідає незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, адже вчинення цих діянь впливає на різні соціальні аспекти, а саме: знижується боєздатність відповідних підрозділів Збройних сил України, підривається авторитет армії у суспільстві, порушується належна військова дисципліна.

Крім того, методика розслідування цих злочинів також потребує покращення, на що вказують відповідні статистичні відомості. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 95 фактів досліджуваного кримінально караного діяння, за якими у 54 випадках було складено обвинувальні акти, 2014 р. – 288 (актів складено 62), 2015 р. – 191 (актів складено 68), 2016 р. – 177 (актів складено 38), а 2017 р. – 248 (актів складено 38). Тобто кількість зазначених діянь протягом останніх років лише збільшується, а число доведених до суду справ – зменшується, адже із зареєстрованих правопорушень лише 15-20 % надходять до складення обвинувального акта.

Про нагальність розробки новітнього криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами зазначили також 93 % опитаних у процесі дослідження респондентів. Серед причин низької якості кримінальних проваджень та досить малої частки обвинувальних актів були вказані: несвоєчасне й недосконале проведення початкових процесуальних дій – огляду місця події, допитів свідків (69 %); недостатньо збалансована й налагоджена взаємодія різних правоохоронних та інших органів (78 %); низький фаховий рівень слідчих і працівників оперативних підрозділів (45 %).

Основою для проведеного дослідження стали наукові здобутки вчених у різних галузях юридичної науки, що розкривали окремі аспекти попередження та розслідування кримінальних правопорушень, зокрема Л.І. Аркуші, М.І. Бажанова, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О.І. Возгріна, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, М.М. Єфімова, В.А. Журавля, А.В. Іценка, Н.С. Карпова, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, С.І. Мінченка, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, О.Р. Ратінова, Є.Р. Россинської, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, Р.Л. Степанюка, В.Г. Танасевича, О.Ю. Татарова, Л.Д. Удалової, М.І. Хавронюка, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Чорноус,

В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура, М.П. Яблокова та ін.

Проблематика військових злочинів у кримінально-правовій, кримінологічній та криміналістичній площині була предметом дослідження таких вчених, як С.В. Албул, Г.В. Андрусів, І.Ю. Білий, В.П. Бодаєвський, В.Г. Волчок, А.А. Задоян, В.М. Калтигін, М.І. Карпенко, А.І. Лобанов, В.П. Панов, Н.І. Щегель та ін. Останніми роботами в цьому аспекті слід назвати такі: В.П. Бодаєвський «Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України)» (Запоріжжя, 2010); М.І. Карпенко «Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання» (Київ, 2013).

Проте докладного аналізу криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами наведеними авторами проведено не було. Вченими досліджено окремі питання кримінально-правової характеристики військових злочинів, їх кримінологічні аспекти та деякі питання організації розслідування, а також проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Крім того, результати їхніх робіт мають окремі спірні й дискусійні питання, дослідження проведені без урахування нинішньої ситуації в Україні та, відповідно, не відповідають вимогам чинного КПК України. Все вищезазначене свідчить про актуальність теми дослідження, її наукове, теоретичне та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275; Порядку взаємодії Генеральної прокуратури України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційних систем органів внутрішніх справ (спільний наказ ГПУ та МВС України від 17.11.2012 № 115/1046); Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21.10.2011 № 1000/2011, а також відповідно до загальноуніверситетської наукової теми Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, кримінологічних, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні органами внутрішніх справ» (державний реєстраційний номер 0112U003551).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є вирішення конкретного наукового завдання з розробки окремої методики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Різновекторність та комплексність мети визначили потребу розв'язання таких *задач*:

– сформуувати систему криміналістичної характеристики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, а також визначити її поняття;

– окреслити типові способи та обстановку незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами;

– з'ясувати предмет злочинного посягання та слідову картину злочину;

– розкрити криміналістично значимі ознаки особи злочинця (військовослужбовця), що вчиняє досліджувані діяння;

– виокремити обставини, що підлягають встановленню у досліджуваній категорії кримінальних проваджень;

– виділити типові слідчі ситуації розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами;

– конкретизувати організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту підозрюваного і свідка, а також та обшуку, при розслідуванні зазначених кримінальних правопорушень.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів України при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Предметом дослідження є розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Методи дослідження. В дисертаційній роботі використовувались різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання у розрізі визначеного об'єкта й предмета дослідження, а також з урахуванням специфіки поставленої мети. Базисом для їх застосування був діалектичний метод, завдяки якому вдалося створити комплексну методику розслідування досліджуваного правопорушення, елементи якої органічно пов'язані між собою та впливають один на одного.

Формально-логічні методи використовувались під час дослідження матеріалів кримінальних справ й проваджень, нормативно-правових актів, наукових положень та концепцій, що становлять предмет дослідження (розділи 1, 2, 3). *Порівняльно-правовий метод* був застосований при аналізі чинного законодавства України для розроблення відповідних пропозицій щодо зміни його окремих положень (розділи 2 і 3). *Системно-структурний метод* – при визначенні сутності та системи криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; дослідженні обстановки, предмета злочинного посягання, способів вчинення злочину, а також інших її складових у взаємозв'язку між собою (розділ 1). *Функціональний метод* застосовувався у ході з'ясування типових слідчих ситуацій початкового й подальшого етапів розслідування (підрозділ 2.1) та визначення особливостей криміналістичного забезпечення проведення допиту та обшуку (розділ 3). *Соціологічний метод* був використаний при опитуванні респондентів правоохоронних органів України (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2 і 3). *Статистичний і документальний*

методи – для здійснення систематизації та аналізу судово-слідчої практики, а також результатів проведеного опитування та узагальнення статистичних даних за темою дослідження (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2 і 3). Загальні висновки та пропозиції відповідно до мети дослідження були викладені завдяки *методу синтезу*.

Емпіричну основу дослідження складають результати опрацювання судово-слідчої практики за 2008-2018 рр. Зокрема, здійснено аналіз 134 кримінальних справ та 228 проваджень за фактами незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська та Харківська області, м. Київ); дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури та МВС України за 2010-2018 рр.; зведені відомості результатів опитування 137 працівників прокуратури, 329 слідчих, 304 працівників оперативних підрозділів та 65 працівників експертних установ МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим у вітчизняній науці криміналістики монографічним комплексним дослідженням криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Наслідком проведеної роботи стала низка наукових положень, висновків і рекомендацій, що відзначаються вагомою теоретичною та практичною сутністю, а також характеризуються певною науковою новизною, зокрема:

уперше:

– сформовано структуру криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, до якої віднесено такі елементи: спосіб учинення злочину; предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину; слідова картина; особа злочинця (військовослужбовця);

– виділено групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, зокрема: військовослужбовці строкової служби; військовослужбовці рядового складу за контрактом; військовослужбовці, відповідальні за дотримання режиму зберігання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (завідуючі складами); військовослужбовці, відповідальні за дотримання правил поведіння зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями (інспектори з техніки безпеки, черговий наряд, начальник караулу, керівник стрільби);

– виділено об'єкти, які необхідно вилучати при проведенні обшуку, зокрема: вогнепальна зброя та її частини; боєприпаси; вибухові речовини; документи осіб, що характеризують їхню злочинну діяльність; технічна документація зброї, боєприпасів та вибухових речовин; грошові кошти, отримані в результаті злочинної діяльності; речі й предмети, які містять сліди

зберігання чи застосування зброї, або сліди злочинних дій; мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики; комп'ютерна техніка;

удосконалено:

– поняття криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами як інформаційної моделі, яка включає найбільш криміналістично вагомі відомості стосовно зазначеної групи кримінальних правопорушень, що можуть бути ефективно використані в плануванні розслідування та під час проведення окремих процесуальних дій;

– домінанти обстановки вчинення кримінального правопорушення через призму дослідження окремих її складових: місця зберігання зброї (військові частини, складські приміщення); місця несення служби (блокпости, маршрути патрулювання); часу (час доби, день тижня, пора року) та умов (неналежне зберігання зброї, неякісна охорона військового об'єкта);

– ознаки, що характеризують особу злочинця (військовослужбовця), зокрема: стать, вік, освіта, місце роботи і проживання відповідно до району вчинення злочину, сімейний стан, наявність судимості, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння;

– систему обставин, які підлягають встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії, до яких віднесено: чи справді було вчинено дії щодо незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; якщо так, то яким є механізм незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; місце, час й умови його вчинення; дані, які характеризують особу військовослужбовця;

– систему типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування:
а) військовослужбовця затримано під час незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, наявні свідки та матеріальна доказова інформація; б) військовослужбовця затримано після учинення кримінального правопорушення, наявні свідки та сліди злочину; в) наявний факт незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, особу злочинця не встановлено, відсутні свідки злочинної події, наявна матеріальна доказова інформація; г) військовослужбовця, який вчинив незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, встановлено, але підозрюваний переховується від слідства та суду;

дістало подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо окремих наукових категорій: криміналістичної характеристики злочину, її сутності та структури, значення відповідних елементів, планування та організації розслідування;

– система типових способів учинення досліджуваного злочину шляхом аналізу та наповнення емпіричними даними їх елементів: підготовки, безпосереднього учинення та приховування;

– система відомостей щодо слідової картини злочину завдяки визначенню ідеальних та матеріальних джерел доказової інформації з відповідністю їх певним слідам, а також сукупність відомостей стосовно предмета злочинного посягання;

– наукові положення щодо організаційно-тактичного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних об'єктів (обшук) та особистісних джерел (допит підозрюваного й свідка);

– напрямки подальшого оновлення та удосконалення криміналістичного забезпечення досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення й розвитку методики розслідування окремих видів злочинів на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків та рекомендацій (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 12.01.2018);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Організація розслідування злочинів», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 10.01.2018, Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 05.02.2018, Університету митної справи та фінансів від 15.01.2018);

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності оперативних, слідчих та експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження Дніпропетровської місцевої прокуратури № 1 Дніпропетровської області від 17.11.2017, слідчого управління ГУНП в Дніпропетровській області від 10.01.2018, Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 12.01.2018), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки, на курсах підвищення кваліфікації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації в цілому та окремі її аспекти оприлюднені на науково-практичних конференціях та семінарі, зокрема: «Актуальні проблеми розслідування злочинів у сучасних умовах» (Дніпро, 2015); «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (Дніпро, 2016); «Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні» (Дніпро, 2016); «Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку» (Дніпро, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у десяти наукових публікаціях за темою дисертації, з яких шість – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та одна – у періодичному виданні іншої держави; у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з яких 181 сторінка основного тексту. Список використаних джерел складається з 258 найменувань і займає 25 сторінок, 5 додатків викладено на 37 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено ступінь вивчення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано методи, емпіричне підґрунтя дослідження, сформульовано наукову новизну, підкреслено наукове й практичне значення одержаних результатів, подано відомості про наукові публікації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» складається з чотирьох підрозділів, в яких висвітлюються питання сутності досліджуваної наукової категорії, визначення її складових та їхнє окреме дослідження.

У *підрозділі 1.1 «Поняття, сутність та елементи криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами»* на основі узагальнення наукових розробок учених (Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, О.І. Возгрін, І.Ф. Герасимов, О.Н. Колесніченко, В.П. Колмаков, В.О. Образцов, М.В. Салтевський, Р.Л. Степанюк, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько) визначено поняття та основні структурні елементи криміналістичної характеристики досліджуваного виду кримінального правопорушення.

Акцентовано на відсутності єдиної позиції серед науковців стосовно поняття та системи визначеної наукової категорії. Завдяки дослідженню наукових поглядів та емпіричного матеріалу запропоновано авторське формулювання криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Аргументовано, що серед її складових повинні бути лише ті елементи, які характеризуються найбільшою інформаційною ємністю та пошуковою спрямованістю.

Вирізнено такі складові криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: спосіб учинення злочину, предмет злочинного

посягання, обстановка вчинення злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

Наголошено на потребі вирізнення в системі криміналістичної характеристики такого елемента, як «предмет злочинного посягання». Адже, по-перше, він впливає з диспозиції ст. 410 КК України, а саме наявність відповідних предметів злочинного посягання – зброя, бойові припаси, вибухові речовини та інше майно; по-друге, його властивості мають сталі кореляційні зв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики; по-третє, характеристика предмета злочинного посягання надає можливості використання цієї інформації під час планування та організації розслідування, проведення окремих процесуальних дій та розшукових заходів.

У підрозділі 1.2 «Способи та обстановка незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» здійснено деталізований аналіз визначених елементів криміналістичної характеристики.

На основі наукових досліджень учених-криміналістів (С.М. Зав'ялов, Г.Г. Зуйков, В.О. Коновалова, М.В. Салтевський, В.В. Тіщенко) визначено, що спосіб вчинення злочину становить взаємообумовлену систему дій з підготовки, безпосереднього учинення та приховування кримінального правопорушення, що обумовлені його метою.

Аналіз судово-слідчої практики надав змогу дійти висновку, що при вчиненні досліджуваної категорії злочинів має місце повноструктурний склад способу його учинення, адже у переважній більшості випадків (96 %) було здійснено підготовчі заходи та приховування слідів злочину.

Вирізнено підготовчі заходи до учинення злочину. Виокремлено способи незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, зокрема: а) викрадення – 82 %; б) привласнення – 12 %; в) вимагання – 3 %; г) заволодіння шляхом шахрайства – 3 %.

Серед способів приховування злочину військовослужбовцями переважно використовуються такі заходи: зникнення з місця події – 97 %; давання неправдивих свідчень у разі виявлення факту незаконного заволодіння зброєю – 67 %; знищення слідів і знарядь злочинного діяння – 86 %; відмова від дачі показань – 23 %; висунення неправдивого алібі – 19 %.

На основі аналізу кримінальних справ й проваджень, опитування респондентів визначено місце учинення злочину. Залежно від часу учинення незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами з'ясовано, що найбільша їхня кількість відбувається увечері – з 18 до 24 години.

Акцентовано, що відповідно до характеристики дня тижня вказані злочини вчиняються здебільшого у суботу та неділю (52 %). Тобто найбільша їхня кількість припадає на час послабленого режиму несення служби та охорони військового об'єкта.

Встановлено, що 37 % заволодінь зброєю учинено навесні, 28 % – влітку, 19 % – восени, 16 % – взимку. Наведені дані вказують на певні особливості

вказаного кримінального правопорушення.

Автором наголошено на умовах, що сприяють учиненню досліджуваного правопорушення. Так, сформульовано умови, що безпосередньо впливають на спосіб учинення злочину: а) характеристика об'єкта, з якого планується провести незаконне заволодіння означеними предметами (наявність постійної охорони, кількість зброї, умови її зберігання); б) часовий період роботи об'єкта; в) маршрути й засоби пересування охоронців (добового наряду); г) кількісні й якісні характеристики членів групи.

Виокремлено кореляційні зв'язки між способами та обстановкою учинення злочину.

У підрозділі 1.3 «Предмет злочинного посягання та слідова картина злочину» надано характеристику елементам, які безпосередньо стосуються матеріальної сторони учиненого кримінального правопорушення.

Встановлено, що з огляду на диспозицію ст. 410 КК України предмет злочинного посягання в ракурсі наведених речей вміщує такі складові: а) зброя; б) бойові припаси; в) вибухові речовини.

Наголошено, що досліджуваний елемент криміналістичної характеристики є обов'язковою складовою для правильної кваліфікації злочинного діяння, а також орієнтуючою інформацією при проведенні окремих процесуальних дій стосовно доказування факту незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень стало основою для систематизації зазначених відомостей, завдяки чому з'ясовано, що найчастіше предметом злочинного посягання були: а) зброя – 82 %, з них: пістолети – 77 %, револьвери – 2 %, автомати – 13 %, карабіни – 3 %, снайперські гвинтівки – 1 %, гранатомети – 1 %; б) бойові припаси – 15 %, з них: патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів – 91 %, артилерійські снаряди – 1 %, міни – 1 %, гранати – 3 %, бойові частини ракет і торпед – 1 %, інші вироби – 2 %; в) вибухові речовини – 3 %, з них: порох, нітрогліцерин – 1 %, динаміт, тротил – 1 %, інші хімічні речовини – 1 %.

На основі вивчення наукових положень, запропонованих вченими-криміналістами (Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, Є.Р. Россинська, М.В. Салтєвський, В.Ю. Шепітько), сформульовано поняття слідової картини правопорушення як сукупності відомостей, отриманих з різних джерел доказової інформації, що стали наслідком вчинення злочинних дій на всіх етапах діяння (підготовка, безпосереднє учинення та приховування) та складають наповнення конкретного кримінального провадження.

Аналіз судово-слідчої практики надав змогу встановити типові матеріальні сліди досліджуваного діяння. Серед них виділено сліди-відображення, серед яких переважно вилучаються сліди рук і взуття – 17 %, а також транспортних засобів – 5 %. Визначено типові сліди злочину залежно від об'єкта знаходження: на предметі злочинного посягання – 81 %; на місці учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та

вибуховими речовинами – 21 %; за місцем проживання військовослужбовця – 23 %; в інших місцях – 8 %.

Наголошено на важливості вилучення слідів-предметів під час проведення окремих процесуальних дій (обшуку, огляду), зокрема: зброї – 87 %; окремих її частин – 23 %, бойових припасів – 15 %, слідів їх використання (пошкодження навколишніх предметів) – 11 %, документів – 9 %, грошових коштів – 4 %, мобільних телефонів – 5 %.

З'ясовано, що при проведенні огляду місця події можливою є наявність слідів-речовин, серед яких вилучаються в основному сліди біологічного походження (2 %) та збройне мастило (3 %).

Дисертантом наголошено, що певна кількість слідів вирізняється особистісними джерелами інформації. Зокрема, серед них основне місце займають «ідеальні» сліди, які залишилися у пам'яті очевидців злочинної події та свідків (45 %) та підозрюваних (78 %).

Виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди злочинного діяння.

У підрозділі 1.4 «Характеристика особи злочинця» акцентується, що особисті властивості військовослужбовця, що вчинює досліджувані діяння, мають важливе значення для здійснення досудового розслідування.

Виділено групи криміналістично значущих ознак особи злочинця, зокрема: а) кримінально-правові; б) фізичні або біологічні характеристики (стать, вік, фізичні дані); в) соціально-демографічні (освіта, сімейний стан); г) моральні якості (місце мешкання, вид діяльності, роботи, навчання); д) психологічні властивості (виховання у неповних або неблагополучних сім'ях), що загалом позначаються на створенні криміналістичного портрету особи злочинця.

На підставі аналізу кримінальних справ і проваджень встановлено, що незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами переважно вчиняють особи чоловічої статі (98 %). Виявлено, що на момент учинення правопорушення військовослужбовці перебували у віці 18-25 років (54 %), 25-35 років (28 %), 35-45 років (15 %), 45-50 років (2 %), понад 50 років (1 %).

З'ясовано, що деякі військовослужбовці проходили військову службу за контрактом (66 %) та строкову службу (25 %). Під час учинення злочину правопорушники перебували у стані алкогольного (16 %) сп'яніння. Виявлено, що 75 % осіб не перебували у шлюбі.

Рівень освіти правопорушників характеризується таким чином: середню освіту має 39 % осіб, середню спеціальну – 16 %, неповну вищу – 17 %, вищу – 26 %, іншу – 2 %. В деяких випадках військовослужбовці є місцевими жителями (51 %). У переважній більшості випадків (94 %) особи раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності.

Наведені відомості надають слідчому можливість швидко скласти найбільш вірогідний портрет особи злочинця (військовослужбовця), що дозволяє: а) своєчасно висувати слідчі версії щодо злочинного діяння;

б) обмежити чи звужити коло підозрюваних осіб; в) організувати затримання злочинців за «гарячими» слідами; г) вилучити викрадену зброю та боєприпаси; д) спрогнозувати тактику поведінки ймовірного злочинця; е) вирішити низку інших завдань кримінального провадження.

Автором виділено групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, зокрема: а) військовослужбовці строкової служби; б) військовослужбовці рядового складу за контрактом; в) військовослужбовці, відповідальні за дотримання режиму зберігання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (завідуючі складами); г) військовослужбовці, відповідальні за дотримання правил поведінки зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями (інспектори з техніки безпеки, черговий наряд, начальник караулу, керівник стрільб).

Розділ 2 «Організація розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» складається із двох підрозділів, які висвітлюють особливості початкового етапу розслідування та порядок дій працівників оперативних і слідчих підрозділів відповідно до типових слідчих ситуацій.

У підрозділі 2.1 *«Аналіз первинної інформації та обставини, що підлягають встановленню у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами»* з'ясовано, що підставою для внесення даних в Єдиний реєстр досудових розслідувань за фактом вчинення злочину, кваліфікованого за ст. 410 КК України, стали початкові відомості, які надійшли у правоохоронні органи з таких джерел: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (7 %); б) повідомлення працівників установ та організацій (79 %); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (8 %); г) матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів (5 %).

На підставі узагальнення судово-слідчої практики виокремлено обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні правопорушення: 1) *за суб'єктом злочину*: хто здійснив заволодіння зброєю, якщо це група осіб – то якими є роль й ступінь провини кожного з них; їхня характеристика; 2) *за суб'єктивною стороною*: наявність попередньої змови; коли і за яких обставин була змова, щодо якої зброї, бойових припасів та вибухових речовин; мотив й мета злочину; 3) *за об'єктом злочину*: які саме предмети стали об'єктом злочинного посягання; їхні ознаки та кількість; 4) *за об'єктивною стороною*: час, місце й спосіб учинення злочину; конкретні дії військовослужбовця на місці події; дії з підготовки й приховування злочину та його слідів; причини й умови, що сприяли учиненню правопорушення.

З'ясовано, що після внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань додаткові відомості щодо кримінального правопорушення отримуються шляхом проведення низки процесуальних дій, зокрема: огляду місця події; встановлення особи злочинця (військовослужбовця) та місця його

перебування; виявлення очевидців й свідків злочину; проведення допитів відповідних категорій осіб.

У підрозділі 2.2 «Типові слідчі ситуації розслідування та порядок дій працівників поліції відповідно до цих ситуацій» досліджується визначена наукова категорія в розрізі алгоритмізації процесу досудового розслідування на відповідних його етапах шляхом побудови певної системи дій.

Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Відповідно до кожної із них запропоновано алгоритм дій працівників слідчих і оперативних підрозділів поліції. *Перша ситуація* є не досить розповсюдженою (3 % випадків), оскільки військовослужбовця необхідно затримати безпосередньо на місці злочину. За цієї ситуації обов'язково проводяться допити свідків й підозрюваного, огляд місця події та призначаються експертизи. У *другій ситуації* військовослужбовця затримують після учинення злочину. Зважаючи на це, у нього з'являється можливість приховати викрадені об'єкти. У цій ситуації, окрім вищезазначених, обов'язковим є проведення обшуку у різних місцях (проживання, роботи або перебування підозрюваного). До таких місць можна віднести квартири, житлові будинки, відкриту місцевість, транспортні засоби та ін. У *третьій ситуації* особу злочинця не встановлено, а свідки й очевидці події відсутні. За цієї ситуації особливого значення набуває виявлення й збирання матеріальної доказової інформації шляхом проведення огляду та призначення відповідних експертиз з метою ідентифікації злочинця. У *четвертій ситуації* військовослужбовець є відомим, але переховується від слідства та суду. За цієї ситуації необхідно провести тактичну операцію «Розшук військовослужбовця».

На підставі узагальнення судово-слідчої практики виділено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування: а) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він надає правдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення кримінального провадження до суду – 22 %; б) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази достатньо для направлення провадження до суду – 11 %; в) військовослужбовцю повідомлено про підозру, він відмовляється або надає неправдиві свідчення, доказової бази недостатньо для направлення провадження до суду – 28 %; г) не встановлено осіб, яким можна повідомити про підозру – 39 %.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій» налічує два підрозділи, в яких висвітлюється криміналістичне забезпечення проведення допиту різних категорій осіб та обшуку.

У підрозділі 3.1 «Організація і тактика проведення допиту підозрюваного та свідка» акцентовано, що допит у справах незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є важливою слідчою (розшуковою) дією на початковому етапі розслідування.

Аргументовано, що у кримінальних провадженнях цієї категорії допит підозрюваного повинен проводитися негайно після його встановлення й затримання.

Доведено, що підготовка до допиту є обов'язковою умовою його ефективного проведення. Проте, на жаль, на практиці слідчі нерідко ігнорують дану рекомендацію та відмовляються від підготовчих заходів, відносячи до основних причин такі: а) велика кількість справ у провадженні слідчого – 87 %; б) певні витрати часу на підготовчі заходи – 72 %; в) проведення допитів за аналогією із попередніми – 69 % та ін.

Виокремлено найбільш поширені організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту підозрюваного: повне і всебічне вивчення (узагальнення) матеріалів кримінального провадження (73 %); аналіз слідчої ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування (32 %); визначення й уточнення предмета допиту (26 %); вивчення особи допитуваного (74 %); збирання оперативної інформації про військовослужбовця та особливості несення служби (59 %); визначення часу (72 %) й місця (89 %) проведення допиту; визначення способу виклику і підготовка необхідних процесуальних документів (12 %); підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному (83 %); підготовка технічних засобів фіксації допиту (29 %); визначення тактичних прийомів допиту (26 %); визначення (за необхідності) додаткових учасників проведення процесуальної дії (9 %); забезпечення безпеки допитуваного (23 %); забезпечення сприятливих умов проведення допиту (8 %); складання плану допиту (11 %); інше (2 %).

Визначено, що показання військовослужбовця мають відображати коло відомостей, які стосуються правопорушення. З огляду на це визначено перелік обставин, які повинен з'ясувати слідчий під час допиту підозрюваних та свідків.

На підставі узагальнення слідчої практики визначено, що у кримінальних провадженнях за ст. 410 КК України як свідки можуть допитуватися: а) особи, які були безпосередніми очевидцями незаконного заволодіння зброєю чи боєприпасами; б) особи, які спостерігали за діями військовослужбовця з викраденими об'єктами поза місцем події; в) інші особи.

Здебільшого допит підозрюваних був спрямований на з'ясування: події та обставин злочину, характеру дій злочинців – 100 % випадків; причин й умов, що сприяли учиненню злочину – 73 %; відомостей про взаємини з іншими підозрюваними (начальником частини, добовим нарядом, іншими військовослужбовцями) – 85 %.

Акцентовано, що допит підозрюваних (військовослужбовців) переважно відбувається у конфліктних ситуаціях. Запропоновано тактичні прийоми для подолання конфліктних ситуацій. До найбільш поширених тактичних прийомів допиту підозрюваного віднесено такі: вільна розповідь (100 %); постановка запитань (100 %); встановлення психологічного контакту (29 %); викриття неправдивого алібі (12 %); використання фактора раптовості (47 %); актуалізація забутого у пам'яті (41 %); пред'явлення речових (13 %) та інших

(11 %) доказів; створення уявлення про повну поінформованість слідчого (51 %); спостереження за поведінкою допитуваного (76 %); створення напруги (42 %); приховування меж поінформованості слідчого (19 %); застосування відеозапису (31 %).

Виділено тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі під час проведення процесуальної дії.

У підрозділі 3.2 «Особливості проведення обшуку» на підставі узагальнення наукових розробок вчених-криміналістів і процесуалістів (Р.С. Белкін, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков, С.М. Стахівський, Р.Л. Степанюк, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько) визначено організаційно-підготовчі заходи до проведення обшуку.

Узагальненням результатів дослідження кримінальних проваджень дисертантом зроблено висновок, що до основних об'єктів, які підлягають виявленню й вилученню під час проведення обшуку, слід віднести такі: вогнепальна зброя та її частини (97 %); боєприпаси (86 %); вибухові речовини (4 %); документи, що характеризують злочинну діяльність конкретних осіб (21 %); технічна документація зброї, боєприпасів та вибухових речовин (17 %); грошові кошти, отримані у результаті злочинної діяльності (9 %); речі та предмети, які містять сліди зберігання чи застосування зброї, або сліди злочинних дій (19 %); мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики (56 %); комп'ютерна техніка (5 %).

Наголошено, що у зв'язку із незначною кількістю матеріальної інформації, яка може бути виявлена під час огляду місця події, обшук має вирішальне значення для збирання доказової та орієнтуючої інформації.

На підставі аналізу судово-слідчої практики встановлено, що обшуки переважно проводилися в: а) місцях проживання військовослужбовця – 83 %; б) окремих об'єктах його власності (гаражі, підсобні приміщення) – 16 %; в) транспортних засобах – 12 %; г) місцях несення служби – 94 %.

Виокремлено об'єкти, які переважно вилучаються під час обшуку у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Визначено особливості процесуальної дії в режимних військових об'єктах (караульних приміщеннях, полігонах, військових складах, блокпостах в зоні проведення операції об'єднаних сил). Наголошено на організаційно-підготовчих заходах й тактичних прийомах проведення обшуку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз та розв'язання наукового завдання з опрацювання та наукового обґрунтування методики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Найсуттєвішими результатами дослідження є такі:

1. Сформовано систему криміналістичної характеристики розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами

та вибуховими речовинами, серед елементів якої виокремлено: спосіб вчинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановку злочину, слідову картину злочину, особу злочинця (військовослужбовця). Досліджувану наукову категорію визначено як інформаційну модель, яка включає найбільш криміналістично вагомі відомості стосовно зазначеної групи кримінальних правопорушень, що можуть бути ефективно використані під час планування досудового розслідування та проведення окремих процесуальних дій і розшукових заходів.

2. Окреслено типові способи та обстановку незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Виокремлено підготовчі заходи до учинення злочину, зокрема: вибір (пошук) об'єкта злочинного посягання – 91 %; збирання інформації щодо об'єкта злочинного посягання – 47 %; складання плану злочину – 23 %; підбір співучасників злочину та розподіл між ними ролей – 19 %; підготовка знарядь й засобів учинення злочину – 14 %; вибір місця для переховування зброї, бойових припасів та вибухових речовин – 38 %. З'ясовано способи безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення.

Визначено зміст обстановки злочинного діяння. Запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема: військові частини – 66 %; складські приміщення – 29 %; місця несення служби (блокпости, маршрути патрулювання) – 5 %. Залежно від часу учинення правопорушення з'ясовано, що приблизно 45 % діянь вчинюється увечері (з 18 до 24 години); 12 % – вранці (з 6 до 12 години); 29 % – в денний час (з 12 до 18 години); 14 % – вночі (з 24 до 6 години). Виявлено умови, що сприяють учиненню досліджуваних кримінальних правопорушень.

3. З'ясовано предмет злочинного посягання та слідову картину злочину. Встановлено, що предметом злочинного посягання є: а) зброя (пістолети, револьвери, автомати, карабіни, снайперські гвинтівки, гранатомети); б) бойові припаси (патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед, інші вироби); в) вибухові речовини (порох, нітрогліцерин, динаміт, тротил та інші хімічні речовини).

Визначено слідову картину злочину. Виокремлено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди злочинного діяння, зокрема це місця: а) безпосереднього вчинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; б) використання визначених предметів; в) перебування військовослужбовця за місцем проживання чи в інших місцях.

4. Розкрито криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (військовослужбовця): це переважно чоловіки, віком 18-25 років, які мають повну середню освіту, раніше не притягувалися до кримінальної відповідальності, неодружені, мають постійне місце роботи. Під час учинення незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами військовослужбовці можуть перебувати у стані алкогольного сп'яніння. Виділено групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю,

бойовими припасами та вибуховими речовинами.

5. Виокремлено основні обставини, що підлягають встановленню у досліджуваній категорії кримінальних проваджень: 1) чи мало місце незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; 2) можливість інсценування злочину; 3) специфіка механізму злочину (особливості підготовки, вчинення та приховування злочинного діяння); 4) обстановка злочинної події (місце, час й умови); 5) відомості, що характеризують особу злочинця (військовослужбовця); 6) наявність у військовослужбовця співучасників злочину; 7) причини й умови, що сприяли учиненню злочину; 8) реальні збитки (наслідки) незаконного заволодіння зброєю; 9) обставини, що впливають на ступінь й характер відповідальності військовослужбовця.

6. Виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування, зокрема: а) військовослужбовця затримано на місці злочину, вилучено речові докази, наявними є свідки та матеріальна доказова інформація – 3 %; б) військовослужбовця встановлено й затримано після здійснення протиправних дій, наявні свідки та матеріальна доказова інформація – 8 %; в) наявний факт викрадення зброї, бойових припасів чи вибухових речовин, особу злочинця не встановлено, свідки відсутні, наявна матеріальна доказова інформація – 65 %; г) військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, встановлено, наявні сліди злочину, але підозрюваний переховується від слідства та суду – 21 %; д) інші ситуації – 3 %.

7. Конкретизовано тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку та допиту підозрюваного й свідка.

Охарактеризовано тактичні особливості проведення допиту підозрюваного та свідка при розслідуванні зазначених правопорушень. Запропоновано організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту цих категорій осіб. Визначено, що показання військовослужбовця мають відображати коло відомостей про злочинну подію, котрі можна поділити на такі складові: а) дії злочинця до здійснення протиправних дій (вибір способу проникнення до складу зі зброєю; підготовка знарядь злочину; добір співучасників); б) дії військовослужбовця під час учинення злочину (дані про механізм злочину); в) дії злочинця після учинення злочину (способи приховування викраденої зброї; особливості знищення слідів злочинної діяльності). На підставі зазначених відомостей сформульовано предмет допиту.

Встановлено, що допит підозрюваних (військовослужбовців) переважно відбувається у конфліктних ситуаціях (87 %). Визначено конфліктні ситуації допиту військовослужбовця, зокрема: відсутність психологічного контакту із допитуваним – 79 %; відмова від давання показань – 69 %; давання неповних (92 %) і неправдивих (43 %) показань; висунення неправдивого алібі – 37 %; постійна зміна показань – 21 %.

Визначено організаційно-підготовчі заходи до проведення обшуку. Акцентовано на основних тактичних умовах процесуальної дії, зокрема:

обов'язкове використання фактору раптовості та оптимальне обмеження кількості учасників слідчої (розшукової) дії.

Виокремлено тактичні прийоми обшуку, зокрема: підтримання психологічного контакту із підозрюваним; зіставлення інформації, яка міститься у відповідях військовослужбовця; спостереження за поведінкою обшукуваного; видалення військовослужбовця з місця проведення обшуку.

Визначено тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі в ході проведення обшуку: руйнування (непідтримання) психологічного контакту із військовослужбовцем – 69 %; необґрунтоване зволікання із проведенням обшуку – 47 %; неналежна фіксація виявленої зброї, бойових припасів, вибухових речовин та інших об'єктів – 28 %; несвоєчасність проведення обшуку – 26 %; неправильний добір понять – 13 %; виток інформації про підготовку до проведення обшуку – 10 %.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації:*

1. Береза Ю.М. Організаційно-тактичні особливості проведення обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Том 3. С. 289-295.

2. Береза Ю.М. Криміналістичний аналіз особи військовослужбовця, який вчинює незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Том 3. С. 244-249.

3. Береза Ю.М. Предмет злочинного посягання як елемент криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Випуск 2. Т. 4. С. 180-185.

4. Береза Ю.М. До питання проведення допиту підозрюваних при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 205-210.

5. Береза Ю.Н. К вопросу алгоритмов действий сотрудников правоохранительных органов при расследовании незаконного завладения военнослужащим оружием, боевыми припасами и взрывчатыми веществами. *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. 2018. № 1. С. 87-92.

6. Береза Ю.М. Типові слідчі ситуації розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та

вибуховими речовинами. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1. С. 123-127.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Береза Ю.М. Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 84-86.

2. Береза Ю.М. Досвід США у підготовці поліцейських підрозділів спеціального призначення // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 бер. 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 473-475.

3. Береза Ю.М. Деякі аспекти проведення допиту при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 трав. 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 168-170.

4. Береза Ю.М. Окремі питання планування розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку: матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 30 трав. 2017 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 142-144.

АНОТАЦІЯ

Береза Ю.М. Розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. – *На правах рукопису*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2018.

У дисертації на монографічному рівні досліджено теоретичні й практичні положення розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Сформульовано структуру криміналістичної характеристики даного кримінального правопорушення, до якої віднесено такі елементи: спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

З'ясовано систему типових способів вчинення досліджуваного злочину шляхом аналізу та наповнення емпіричними даними їх елементів: підготовки, безпосереднього учинення та приховування.

Встановлено домінанти обстановки учинення кримінального правопорушення через призму дослідження окремих її складових: місця зберігання зброї (військові частини, складські приміщення), місця несення служби (блокпости, маршрути патрулювання), часу (час доби, день тижня, пора року) та умов (неналежне зберігання зброї, неякісна охорона військового об'єкту). Удосконалено систему відомостей щодо слідової картини учинення злочину завдяки визначенню ідеальних та матеріальних джерел доказової інформації з відповідністю їх певним слідам.

Систематизовано ознаки, що характеризують особу злочинця (військовослужбовця), зокрема: стать, вік, освіта, місце роботи і проживання відповідно до району вчинення злочину, сімейний стан, наявність судимості, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Виокремлено групи осіб, які вчиняють незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

З'ясовано систему обставин, які підлягають встановленню й доказуванню під час розслідування досліджуваної категорії злочинів. Виділено систему типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування: військовослужбовця затримано під час незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, наявні свідки та матеріальна доказова інформація; військовослужбовця затримано після незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, наявні свідки та матеріальна доказова інформація; наявний факт незаконного заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, особу злочинця не встановлено, свідки відсутні, наявна матеріальна доказова інформація; військовослужбовця, який вчинив незаконне заволодіння зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, встановлено, але підозрюваний переховується від слідства та суду.

Удосконалено наукові положення щодо організаційно-тактичного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних об'єктів (обшук) та особистісних джерел (допит підозрюваного й свідка).

Сформульовано низку конкретних пропозицій, спрямованих на вдосконалення теоретико-правових засад кримінально-процесуальних відносин, уточнено окремі наукові категорії кримінального процесу та криміналістики.

Ключові слова: *військовослужбовець, незаконне заволодіння, криміналістична характеристика, зброя, досудове розслідування, слідча ситуація, слідча (розшукова) дія, тактика, криміналістичне забезпечення.*

SUMMARY

Bereza Yu.M. Investigation of illegal possession of weapons, military supplies and explosives by a serviceman. – *The manuscript*.

The thesis is for candidate's degree of law on specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – The Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs, Dnipro, 2018.

In the dissertation on monographic level investigates the theoretical and practical aspects of the investigation into the illegal possession by the serviceman of weapons, combat supplies and explosives. The structure of forensic characteristics of this criminal offense is formed, which includes the following elements: the method of committing a crime; the subject of a criminal offense, the situation of the commission of a crime; trail picture; person of the offender (serviceman).

The system of typical ways of committing an investigated crime is analyzed by the analysis and filling with empirical data of their elements: preparation, direct execution and concealment.

The dominating circumstances of the criminal offense are established through the prism of the study of its separate components: places (military units, warehouses, places of service (checkpoints, patrols), time (time of day, day of the week, time of year) and conditions. Improved system of information about the trace picture committing a crime by defining the ideal and material sources of evidence, matching them with certain traces.

The signs characterizing the identity of the offender (serviceman) are systematized, in particular: gender, age, education, place of work and residence according to the area of crime, marital status, the presence of conviction, the state of alcohol or drug intoxication. There are groups of persons who commit illegal possession of weapons, combat supplies and explosives.

The system of circumstances, which are subject to proof in the course of criminal proceedings of the investigated category, is clarified. The system of typical investigative situations of the initial stage of investigation is distinguished: the serviceman was detained during the illegal possession of weapons, war materials and explosives, available witnesses and material evidence; the serviceman was arrested shortly after the illegal possession of weapons, supplies and explosives, and witnesses and material evidence were available; illegal possession of weapons, military supplies and explosives was committed, the person is not established, there are no witnesses, there is material evidence. A serviceman who has committed illegal possession of weapons, military supplies and explosives is known but hiding from the investigation and the court.

The scientific provisions on organizational and tactical provision of conducting separate investigative (search) actions aimed at extracting information from material (search) and personal (questioning of suspect and witness) sources are improved. A number of concrete proposals aimed at improving the theoretical and legal principles of criminal-procedural relations are formulated, certain scientific categories of the criminal process and criminalistics are specified.

Key words: *serviceman, illegal possession, forensic characteristic, weapon, pre-trial investigation, investigative situation, investigation (search) action, tactics, forensic support.*